

УДК 351

Орел М. Г.

кандидат наук з державного управління, докторант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою Національної академії державного управління при Президентіві України,
Головний вчений секретар наукового установи ГО “Академія національної безпеки”

ІДЕНТИФІКАЦІЯ І КЛАСИФІКАЦІЯ НЕБЕЗПЕК ПОЛІТИЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ТА ОЦІНОВАННЯ ЇХ ІНТЕНСИВНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті запропоновані підходи щодо ідентифікації, класифікації та оцінювання небезпек політичній безпеці, використання яких дозволяють підвищити якість державно-управлінських рішень з питань забезпечення національної безпеки. З огляду на фактори, які є причинами виникнення небезпек політичній безпеці та у контексті завдань суб'єктів системи управління у сфері політичної безпеки, запропоновано здійснювати розподіл вказаних небезпек на групи, підгрупи. На основі аналізу когнітивних ознак, які характеризують ступінь негативного впливу небезпек на політичну безпеку, обґрунтована доцільність вирізняти виклик політичній безпеці, потенційну загрозу та реальну загрозу політичній безпеці. Для кількісної оцінки наслідків для політичної безпеки тієї чи іншої небезпеки доцільно використовувати функцію ризику, аргументами якої є ймовірність небажаної події та розмір максимально можливого збитку через її настання. У контексті наслідків дестабілізації політичної системи обґрунтована доцільність градації інтенсивності небезпек політичній системі (низька, середня, та висока ступінь).

Ключові слова: політична безпека, небезпеки політичній безпеці, державне управління у сфері політичної безпеки, політична система, дестабілізація політичної системи, інтенсивність загроз.

IDENTIFICATION AND CLASSIFICATION OF DANGERS OF POLITICAL SECURITY AND ASSESSMENT OF THEIR INTENSITY: THEORETICAL ASPECT

In the article offered approaches to the identification, classification and evaluation of threats to political security. They allow improving quality rationale of state-administrative decisions which concern reacting on dangers. Given the factors that are the causes of the danger of political security and in the context of the tasks of the subjects of the system of management in the sphere of political security, it is proposed to divide these dangers into groups, subgroups. The expediency is proved to allocate between the challenge to political security, the potential threat and the real threat to political security that based on the analysis of cognitive attributes that characterize the degree of adverse impact of danger for political security. For a quantitative assessment of the consequences for a political security of a particular danger it is expedient to use a risk function, the arguments of which are the probability of an undesirable event and the size of the maximum possible damage due to its occurrence. In the context of the consequences of the destabilization of the political system, the feasibility of grading the intensity of the dangers of the political system (low, medium, and high) is justified.

Keywords: *political security, political security, state administration in the sphere of political security, political system, destabilization of the political system, the intensity of threats.*

Постановка проблеми та її взаємозв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Мінімізація ризиків ймовірних втрат суспільства і держави від впливу факторів, які формують внутрішнє та зовнішнє середовище їх життєдіяльності та є причиною небезпек політичній безпеці, є пріоритетним завданням суб'єктів системи державного управління. Його успішне виконання суттєво залежить від виявлення, однозначної ідентифікації, належної класифікації та оцінювання інтенсивності цих небезпек. При цьому обов'язково має бути врахований синергетичний ефект взаємодії факторів, які є причиною небезпек політичній безпеці у контексті геополітичних, гео економічних і геокультурних процесів сучасності. Це повною мірою стосується й пошуку адекватних управлінських рішень на фактори, які призводять до дестабілізації політичної системи, у процесі розвитку якої об'єктивно виникають різні перманентні збурення та кризові явища різної інтенсивності. Тому,

очевидно, що системний аналіз факторів, які є причиною небезпек політичній безпеці, у тому числі й дестабілізації політичної системи, та адекватне реагування на них дозволяє уникнути переорієнтації можливостей (ресурсів) держави на виконання другорядних завдань суб'єктами забезпечення національної безпеки. Незважаючи на це, сьогодні наукові, нормативні та довідкові джерела не пропонують підходів і критеріїв ідентифікації, класифікації та оцінювання небезпек політичній безпеці, використання яких би дозволило суттєво підвищити якість управлінських рішень з питань забезпечення національної безпеки. Як правило, поза увагою науковців залишається і питання градації інтенсивності небезпек політичній системі у контексті можливих наслідків її дестабілізації. Тому актуальним науковим завданням є розробка теоретичних засад ідентифікації, класифікації та оцінювання небезпек політичній безпеці, а також градація їх інтенсивності у контексті можливих наслідків дестабілізації політичної системи, оскільки його вирішення є важливою передумовою підвищення якості державно-управлінських рішень з питань забезпечення національної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проблемні питання класифікації небезпек національній безпеці розглядали у своїх роботах вчені, серед яких, зокрема: В.Абрамов, О.Бодрук, Ю.Васильєв, О.Владимиров, О.Возженіков, В.Горбулін, А.Качинський, Н.Кривельська, І.Макаренко, О.Молодецька, В.Маньков, Г.Ситник, В.Смолянук, В.Петрушевська [1-14]. Вітчизняними та іноземними вченими, зокрема О.Руденко, Д.Орешевою, А.Байгушкіним, Н.Загладіним, В.Катагаровою, Є.Люттваком, Г.Ситником також розглядалися різні аспекти аналізу факторів, мотивів і наслідків дестабілізації політичної системи, здійснювалися спроби сформулювати систему індикаторів, функцією яких, зокрема, є визначення межі, за якою відбувається її дестабілізація [15-19]. Вказані автори досить ґрунтовно досліджують чинники, які зумовлюють небезпеки національній безпеці, обґрунтовують їх класифікацію та, певною мірою, побудову їх ієрархії. Аналіз праць цих та інших вчених дозволив виявити когнітивні ознаки того чи іншого типу дестабілізації політичної системи, які нами запропоновано називати еволюційним, модернізаційним, трансформаційним та комбінованим, що знайшло своє

відображення у роботі[20]. При цьому нами показано, що визначення типу вказаної дестабілізації має розглядатися як одна із передумов прийняття своєчасних рішень, адекватних загрозам політичній безпеці. Разом з тим, накопичений історичний досвід останніх десятиліть, у тому числі й в Україні, а також результати досліджень вітчизняних та іноземних учених свідчать, що забезпечення адекватності управлінських рішень з питань забезпечення національної безпеки, потребує більш ґрунтовного опрацювання теоретичних засад ідентифікації, класифікації та оцінювання небезпек політичній безпеці, а також градації інтенсивності небезпек політичній системі у контексті можливих наслідків її дестабілізації.

Метою статті є розробка теоретичних засад ідентифікації, класифікації та оцінювання небезпек політичній безпеці, а також градації інтенсивності небезпек політичній системі у контексті можливих наслідків її дестабілізації, як передумови підвищення адекватності державно-управлінських рішень вказаним небезпекам.

Виклад основного матеріалу дослідження. При оцінюванні небезпек політичній безпеці, важливою є об'єктивність її сприйняття аналітиками та політиками. Очевидно, ймовірність об'єктивності оцінок небезпек зростає за наявності у їх розпорядженні підходів і критеріїв, які, зокрема, враховують природу небезпек, взаємозв'язки між ними, спроможність держави реагувати на них, термін дії небезпек, ступінь та динаміку зростання їх негативного впливу на безпеку. У даному випадку визначальну роль відіграє якість і повнота інформації про фактори, які породжують небезпеки національній безпеці. При цьому можливі ситуації, коли аналітики і політики деякі небезпеки політичній безпеці інтерпретують, як широкомасштабні загрози державі, провокуючи цим зростання напруженості у суспільстві чи у міждержавних стосунках або навпаки, ігнорують факти, які свідчать про реальні загрози політичній безпеці. Тому варто погодитися з тими, зокрема, О.Бодруком та Г.Ситником, що передумовою об'єктивності оцінювання вказаних небезпек є використання категорії "фактор" [3;9;11]. Фактор є причиною, рушійною силою будь-якого реального процесу чи явища та відображає реалізовані причини, що вже існують у них з наявністю всіх необхідних для цього умов, частиною та формою прояву яких він є сам. Таким чином, фактори завжди

відображають деяку множину об'єктивних можливостей і умов при забезпеченні безпеки. Тому їх системний аналіз має бути основою класифікації небезпек політичним інтересам та дестабілізації політичної системи у контексті параметрів, поза межами яких система втрачає здатність до саморегуляції і сталого розвитку.

Кризові ситуації у політичній сфері, як правило, є наслідком комплексної дії різних факторів, серед яких, зокрема, соціальні заворушення, боротьба за політичну владу, зовнішнє втручання тощо. При цьому, очевидно, що особливої уваги заслуговують ситуації, які призводять до зростання ймовірності насильства, невизначеності у перебігу подій, часових обмежень щодо прийняття управлінських рішень, можливих людських та матеріальних втрат. У практиці державного управління у сфері національної безпеки фактори, які зумовлюють виникнення тих чи інших кризових явищ та ситуацій інтерпретують як небезпеки національним інтересам [21]. Тому практичні завдання щодо реалізації політичних інтересів передбачають оцінювання множини взаємозв'язаних факторів, які здійснюють вплив на розвиток суспільства та держави. З огляду на природу виникнення факторів, які є причиною виникнення небезпек політичній безпеці та можливу ступінь спроможності держави щодо реагування на них, безпеки можна розподілити на дві групи.

До першої групи можуть бути віднесені небезпеки політичній безпеці, причини виникнення яких обумовлені внутрішніми факторами, тобто національними особливостями суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку і щодо реагування на які повною мірою розповсюджується юрисдикція держави. Іншими словами, питання щодо реагування на вказані фактори, відносяться до виключної компетенції органів державної влади. Разом з тим, зростання ступеня залучення будь-якої країни до тих чи інших інтеграційних процесів і, відповідно, взяття нею на себе певних зобов'язань, обумовлених міжнародними договорами (угодами), призводить до того, що суверенне право держави щодо реагування на небезпеки її політичній безпеці може обмежуватися. Крім того, за певних обставин, можливостей (ресурсів) держави для адекватного реагування на деякі фактори може бути недостатньо. Це зумовлює необхідність прийняття рішень для їх нарощування, зокрема, щодо залучення допомоги міжнародної спільноти. Тому небезпеки

політичній безпеці цієї групи утворюють три підгрупи, в межах яких і необхідно здійснювати пошук відповідних рішень щодо реагування на них, а саме: небезпеки, стосовно яких ступінь спроможності держави щодо реагування не обмежена; небезпеки, стосовно яких вказана спроможність обмежена в правовій площині в силу взятих зобов'язань, передбачених міжнародними договорами; небезпеки, стосовно яких ступінь спроможності держави обмежена її ресурсними можливостями. Зауважимо, у даному випадку обмеженість держави щодо реагування на ті чи інші небезпеки політичній безпеці означає неможливість їх компенсації за рахунок перерозподілу наявних ресурсів.

Другу групу утворюють небезпеки політичній безпеці, причини виникнення яких обумовлені зовнішніми факторами, зокрема ті, які обумовлені процесами глобалізації, міжнародним тероризмом, загостренням суперництва за доступ до природних ресурсів та ринків збуту товарів. Виявлення і оцінювання цих небезпек та пошук адекватних засобів і способів щодо реагування на них, як правило, можливий на шляху тісної кооперації зусиль держави та її стратегічних партнерів, тобто тих, політичні стратегічні інтереси яких значною мірою співпадають з її національними інтересами. Серед небезпек цієї групи, можна виокремити дві підгрупи: стосовно яких ступінь спроможності держави щодо реагування на них в цілому достатня; стосовно яких спроможність держави має бути підсилена у правовій площині, ресурсами або тим і іншим одночасно, за рахунок залучення її союзників.

Таким чином, першим кроком при обґрунтуванні державно-управлінських рішень щодо реагування на небезпеки політичній безпеці має бути їх розподіл на підгрупи у межах двох груп, перша з яких обумовлена внутрішніми факторами, а другу утворюють небезпеки, причини виникнення яких обумовлені зовнішніми факторами. Критерієм розподілу небезпек по підгрупах у межах груп є ступінь спроможності держави щодо реагування на них як у правовій площині, так і з огляду на її ресурсні можливості. При цьому фактори, які є причиною виникнення небезпек політичній безпеці, утворюють множину можливостей і умов забезпечення політичної безпеки, а їх взаємозв'язок обумовлює ті чи інші ієрархічні структури цих небезпек. Наприклад, серед факторів, що утворюють ієрархічну

структуру небезпек політичній безпеці у контексті забезпечення державної безпеки: територіальні претензії з боку інших держав; прояви сепаратизму; підризна діяльність іноземних спецслужб; втручання у внутрішні справи; створення незаконних воєнізованих формувань; порушення міжнародних договорів та інші, а серед факторів, що утворюють ієрархічну структуру цих небезпек у контексті забезпечення суспільно-політичній стабільності: прояви екстремізму; політична корупція; маніпулювання суспільною свідомістю; виникнення передумов щодо міжконфесійних конфліктів та інші, а також ті, які є причиною виникнення небезпек правам і свободам людини. Таким чином, фактори, які є причиною виникнення ієрархічних структур небезпек політичній безпеці та їх взаємозв'язок, потребують різних підходів, засобів, способів, механізмів та оперативності щодо реагування на них. Так, серед факторів, які можуть призвести до втрати територіальної цілісності, може бути сепаратизм, збройний напад з боку іншої країни, агресивна зовнішня політика держави, ті чи інші домовленості між іншими країнами.

Очевидно, що пріоритети реагування суб'єктів державного управління на фактори, які є причинами небезпек політичній безпеці, значною мірою залежить від терміну їх дії. Тому при класифікації небезпек політичній безпеці в межах кожної із вище зазначених підгруп, має бути оцінено ймовірний інтервал дії факторів, а також можливостей та умов, які визначають природу і динаміку цих факторів. Досліджуючи динаміку змін можливостей і умов щодо забезпечення національної безпеки Г.Ситник дійшов висновку, що факторами короткострокової дії є ті, які залишаються відносно незмінними до року, середньостроковими – до трьох років, а довгостроковими – понад три роки [9]. Що до оцінювання можливостей і умов, які визначають природу і динаміку факторів, то дослідники і політики характеризуючи фактори, які, на їх думку, є причиною виникнення кризових явищ і ситуацій у сфері національної безпеки, часто ототожнюють такі поняття як “загроза” “виклик” і “ризик”. З практичної точки зору це є недопустимим, оскільки максимально можливий рівень об'єктивності при оцінюванні цих факторів, є визначальною передумовою адекватності управлінських рішень щодо реагування на них. Виконаний нами аналіз дозволяє дійти

висновку, що небезпека політичній безпеці виступає інтегральним поняттям стосовно факторів, які розглядаються як причини виникнення цих небезпек. Тобто можна говорити про те, що ті чи інші фактори на деякому інтервалі формують певну сукупність (перелік, спектр) можливостей та умов щодо забезпечення політичної безпеки, від бажаної (негативний вплив є мінімальним), до неприйнятної (негативний вплив є максимальним). Тому можна вважати, що виклики і загрози політичній безпеці є констатацією аналітиками факту про існування сукупності можливостей і умов забезпечення політичної безпеки, яка належить до їх загального переліку. Ці виклики і загрози також є небезпеками, а відмінності між ними визначаються ступенем впливу на політичну безпеку.

Серед дослідників зустрічається різне трактування явища, яке інтерпретують як виклик, але, як правило, під ним розуміється проблема, яка загострено сприймається політичною елітою або ситуація, за якої розпочинається та завершується формуванням передумов і потенціалу протидії реалізації національним інтересам [3;9;11]. Аналогічна ситуація й щодо трактування змісту явища, яке позначають поняттям “загроза національним інтересам” (національній безпеці). Разом з тим більшість акцентує увагу на тому, що це поняття відображає можливість виникнення умов, за яких можуть виникнути досить несприятливі для безпеки події (явища). Тому пропонують розглядати їх у контексті ситуацій, які можуть мати місце при реалізації національних інтересів, зокрема, як правило, пропонують виділяти такі ситуації, як “потенційна загроза” та “реальна загроза” [1-3;5-7;9;21]. З огляду на викладене, *за ступенем зростання* негативного впливу факторів, які розглядаються як причини небезпек реалізації політичних інтересів та дестабілізації політичної системи, пропонується розрізняти:

виклик політичній безпеці – ситуація, коли результати аналізу тих чи інших факторів свідчать про очевидне формування передумов і потенціалу протидії реалізації національним інтересам у політичній сфері, зокрема, дестабілізації політичної системи, але факти, які б підтверджували практичні кроки щодо їх практичної реалізації, відсутні, зокрема офіційні заяви керівництва держав, політичні рішення, аналітичні матеріали спецслужб;

потенційна загроза політичній безпеці – ситуація, коли результати аналізу тих чи інших факторів, у тому числі

офіційних заяв керівництва держав, їх політичних рішень, аналітичних матеріалів спецслужб свідчать про реальну протидію реалізації національним інтересам у політичній сфері у тому числі й спроби дестабілізації політичної системи, але: по-перше, її наслідки для цих інтересів і функціональної спроможності політичної системи, її цілісності мають відносно локальний характер; по-друге, не залучаються сили і засоби збройних сил та інших військових формувань, тобто вказана протидія є локальною (вибірковою), без застосування збройної сили, а її можливі наслідки (масштаби) мають локальне значення;

реальна загроза політичній безпеці – ситуація, за якої результати аналізу тих чи інших факторів, свідчать, що протидія реалізації національним інтересам у політичній сфері, у тому числі й спроби дестабілізації політичної системи з локальним або широкомасштабним залученням сил і засобів збройних сил та інших військових формувань, є комплексною. Наслідками неадекватної протидії вказаній загрози, наприклад, можуть бути втрата територіальної цілісності, критичне зниження функціональної спроможності політичної системи, порушення її цілісності, тобто вказана протидія має бути комплексною та адекватною, а її можливі наслідки мають загальнодержавне значення і передбачають застосування збройної сили, через що може стати реальним виникнення збройного конфлікту (внутрішнього або зовнішнього).

Таким чином відмітною рисою реальної загрози політичній безпеці є комплексна протидія реалізації національним інтересам у політичній сфері, а її наслідки набувають масштабу загальнодержавного значення.

Очевидно, що запропонована градація небезпек політичній безпеці за ступенем зростання їх впливу дозволяє здійснити їх класифікацію (розподіл) і в підгрупах небезпек, як тих, які утворюють групу, обумовлену внутрішніми факторами, так і тих, які утворюють групу небезпек, причини виникнення яких обумовлені зовнішніми факторами, про які йшлося раніше. Крім того, оскільки в середовищі життєдіяльності суспільства і держави завжди є фактори, які можуть стати причинами небезпек політичній безпеці, логічним є твердження щодо існування деякого інтервалу ймовірностей виникнення таких обставин. З огляду на це, градація небезпек політичній безпеці має супроводжуватися

оцінкою ймовірності виникнення обставин (умов), за яких та чи інша небезпека буде реалізована.

При обґрунтуванні державно-управлінських рішень щодо реагування на небезпеки політичній безпеці принципово важливою є відповідь на питання щодо можливої кількісної оцінки шкоди (збитку) для держави у разі відсутності адекватного реагування на цю небезпеку. Для кількісної оцінки наслідків для політичної безпеки доцільно використовувати функцію ризику, аргументами якої є ймовірність небажаної події та розмір максимально можливого збитку через її настання. З огляду на ситуації характерні для виклику, потенційної та реальної загрози політичній безпеці їх настання можна оцінювати, відповідно як, малий, середній та великий ризик для політичної безпеки. При цьому великий ризик, наприклад, при розробці Стратегії забезпечення політичної безпеки можна розглядати як недопустимий розмір шкоди (збитку) політичній безпеці. Це обумовлено тим, що наслідки ситуацій, які оцінюються як великий ризик політичній безпеці свідчить про наближення до межі, за якою, зокрема, настає втрата цілісності держави та її політичної системи. Тому визначений у даному випадку ймовірний розмір шкоди (збитку) політичній безпеці необхідно вважати недопустимим.

Ступінь інтенсивності (динаміки зростання) небезпек політичній безпеці також має бути одним з критеріїв їх оцінювання. Виконаний нами аналіз чинників і намірів ініціаторів дестабілізації політичної системи, її можливих наслідків, дозволив виокремити її еволюційний, модернізаційний, трансформаційний та комбінований типи та встановити, що інтенсивність (динаміка зростання) небезпек політичній безпеці найбільша при трансформаційному типі дестабілізації політичної системи і найменша при еволюційному [20]. З огляду на це можна вважати, що небезпеки, характерні для еволюційного, модернізаційного і трансформаційного типів дестабілізації політичної системи мають, відповідно, низьку, середню та високу ступінь інтенсивності (динаміки їх зростання). Оцінку ж ступеня інтенсивності для комбінованого типу дестабілізації політичної системи пропонується визначати з огляду на результати аналізу у ньому когнітивних ознак еволюційного, модернізаційного і трансформаційного типів. Наприклад, при переважанні ознак модернізаційного типу, при

комбінованованому типі дестабілізації політичної системи небезпекам політичній безпеці має бути надана середня ступінь інтенсивності. Таким чином, останнім етапом класифікації небезпек політичній безпеці має бути їх градація за ступенем інтенсивності, який може бути одним із аргументів визначення пріоритетів у контексті оперативності реагуванні на ці небезпеки.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

1. Під час ідентифікації небезпек політичній безпеці доцільно розподілити їх на дві групи: обумовлені факторами, що відображають особливості національного розвитку; обумовлені зовнішніми факторами. В межах груп небезпек мають бути розподілені на підгрупи з огляду на ступінь спроможності держави щодо реагування на них у правовій площині з урахуванням міжнародних зобов'язань та ступінь її спроможності, яка визначається ресурсними можливостями держави.

2. З огляду на динаміку змін можливостей і умов щодо забезпечення політичної безпеки серед факторів, які є причиною небезпек політичній безпеці, доцільно розрізняти короткострокові – до року, середньострокові – до трьох років та довгострокові – понад 3 роки.

3. За ступенем зростання негативного впливу на політичну безпеку доцільно вирізняти: виклик політичній безпеці, коли відбувається формування передумов і потенціалу протидії реалізації політичним інтересам та дестабілізації політичної системи; потенційну загрозу, за якої наслідки вказаної протидії мають локальний характер і не залучаються сили і засоби військових формувань; реальну загрозу, за якої ця протидія є комплексною, а її наслідки можуть мати загальнодержавне значення, наприклад, критичне зниження функціональної спроможності політичної системи. За реальної загрози високою є ймовірність виникнення збройного конфлікту, оскільки можливим є застосування збройної сили. Ця градація небезпек має бути доповнена ймовірностями виникнення умов, за яких вони настають.

4. Для кількісної оцінки небезпек політичній безпеці доцільно використовувати функцію ризику, аргументами якої є ймовірність небажаної події та розмір максимально можливого збитку через її настання. З огляду на ситуації, характерні для виклику, потенційної та реальної загрози

політичній безпеці, можна вважати, що їх наслідки є, відповідно, малим, середнім та великим ризиком для політичної безпеки. Останній може розглядатися як недопустимий, наприклад, при розробці Стратегії забезпечення політичної безпеки.

5. Ступінь інтенсивності (динаміки зростання) небезпек політичній безпеці також має бути одним із критеріїв їх оцінювання. Аналіз наслідків різних типів дестабілізації політичної системи, дозволяє вважати що небезпеки, характерні для еволюційного, модернізаційного і трансформаційного типів її дестабілізації, можуть вважатися такими, що мають, відповідно, низьку, середню і високу ступінь інтенсивності, а ступінь інтенсивності для комбінованого типу дестабілізації буде залежати від результатів аналізу співвідношення наявності у ньому когнітивних ознак вказаних типів дестабілізації.

6. Запропоновані підходи та критерії щодо ідентифікації, класифікації та оцінювання небезпек політичній безпеці дозволяють підвищити якість обґрунтування державно-управлінських рішень щодо реагування на них, оскільки враховують природу небезпек, взаємозв'язки між ними, спроможність держави щодо реагування на них, термін дії небезпек, ступінь їх негативного впливу на політичну безпеку та інтенсивності їх зростання, передбачають кількісну оцінку можливої шкоди політичній безпеці. Разом з тим необхідно мати на увазі, що фактори, які є причиною виникнення небезпек політичній безпеці, як правило, утворюють ієрархічні структури, а їх взаємозв'язок є причиною кореляції із небезпеками в економічній, соціальній та інших сферах, що має бути врахованим, як передумова підготовки державно-управлінських рішень, адекватних загрозам політичній безпеці.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні критеріїв, які б дозволяли, встановлювати ступінь взаємозв'язку тих чи інших небезпек політичній безпеці із небезпеками в економічній, соціальній та гуманітарній (культурній) сферах.

Список використаної літератури

1. Глобальна та національна безпека [текст]: підручник / [В.І.Абрамов, Г.П.Ситник, В.Ф.Смолянюк]; за заг. ред. Г.П.Ситника. – К.: НАДУ, 2016. – 784 с.

2. Владимиров А. “Вызовы”, “риски”, “опасности”, “угрозы”, “кризисы”, “катастрофы” и “крах” как важные категории политологии и теории войны. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.kadet.ru/lichno/vlad_v/Osenka_riskov.htm

3. Ситник Г.П. Основи механізму антикризового стратегічного управління у сфері національної безпеки // Науково-інформаційний вісник Академії національної безпеки. – 2016. – № 1-2 (9 – 10).

4. Горбулін В.П. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки [текст]: монографія / В.П.Горбулін, А.Б.Качинський. –К.: НІСД, 2010. – 288 с.

5. Глобальные вызовы, угрозы и опасности современности. Приоритеты политики обеспечения национальной безопасности России / под общ.ред. А.В.Возженикова. – М.: Изд-во РАГС, 2008. – 224 с.

6. Качинський А.Б. Безпека, загрози та ризик / А.Б.Качинський. – К.: ІПНБ РНБО; НА СБ України, 2004. – 472 с.

7. Возжеников А.В. Общая теория национальной безопасности: Учебник. / [А.В., Возжеников, Н.В.Кривельская, И.К.Макаренко и др.]; под общ. ред. А.А.Прохожева. – М.: Изд-во РАГС, 2002. – 320 с.

8. Маньков В. Д. Безопасность общества и человека в современном мире [текст]: монографія / В.Д. Маньков. – СПб.: Политехника, 2005. – 551 с.

9. Ситник Г.П. Державне управління національною безпекою України (теорія і практика): Монографія / Г.П. Ситник. – К: НАДУ, 2004. – 408 с.

10. Качинський А.Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень: монографія / А.Б. Качинський. – К.: НІСД, 2013. – 104 с.

11. Бодрук О.С. Структура воєнної безпеки: національний та міжнародний аспекти: монографія / О.С. Бодрук. – К.: НІПМБ, 2001. – 300 с.

12. Васильєв Ю. Класифікація та аналіз загроз інформаційній безпеці в ключових системах інформаційної інфраструктури // Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні – 2015. Вип. – 1 (29). – С. 56-61.

13. Молодецька О.М. Сучасні підходи до класифікації загроз економічній безпеці підприємства [Електронний

ресурс] /О.М. Молодецька. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/27_NNM_2009/Economics/52045.doc.htm

14. Петрушевська В. Економічна безпека держави: зміст і класифікація загроз.Зб.наук.праць “Ефективність державного управління”. – 2012. – Вип. 32. – С. 441-448.

15. Руденко О.М. Дефініції суспільної стабільності в державному управлінні/ О.М.Руденко // Стратегічні пріоритети – 2009. – №3 (12). – 2009. – С. 101-109.

16. Орешева Д.Р. Проблемы политической трансформации // Государство и общество в современной политике: Сборник статей. Вып. 1. – Воронеж: Научная книга, 2013. – С. 223–227.

17. Факторы и акторы дестабилизации: опыт прошлого и современность [текст] / [А.И.Байгушкин, Н.В.Загладин и др.]; отв. ред. В.И. Катагарова. – М.: ИМЭМО РАН, 2011. – 121 с.

18.Сытник Г.П. Безопасность государства в условиях глобальных потрясений и неопределенностей // Государство и общество в современной политике: Сборник статей. Выпуск 1. – Воронеж: Научная книга, 2013. – С.122–132.

19. Люттвак Эдвард Н. Государственный переворот [текст]: Практ. пособ. Перевод с англ.: Edward N. Luttwak. *Coup. D'Etat: A Practical Handbook / Русский Фонд Содействия Образованию и Науке.* – М: Университет Дмитрия Пожарского, 2012. – 326 с.

20. Орел М.Г. Ідентифікація типу дестабілізації політичної системи, як передумова підготовки стратегічних рішень у сфері політичної безпеки [Електронний ресурс] / М.Г.Орел // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2017. – № 4. – Режим доступу до журналу: <http://www.du.nayka.com.ua>

21. Про основи національної безпеки України / Закон України від 19.06.2003 № 964-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15/print1479732461433828>

References

1. Sytnyk, H.P. Abramov, V.I. and Smoljanuk, V.F. (2016), *Global and National Security* [Hlobal'na ta natsional'na bezpeka], NADU, Kyiv, Ukraine.

2. Vladymyrov, A. “Challenges”, “risks”, “dangers”, “threats”, “crises”, “catastrophes” and “collapse” as important

categories of political science and theory of war. “Vyzovy”, “rysky”, “opasnosty”, “uhrozy”, “kryzysy”, “katastrofy” y “krakh” kak vazhnye katehoriyy polytolohyy y teoryy vojny, vol.4 [Online], available at: http://www.kadet.ru/lichno/vlad_v/Ocenka_riskov.

3. Sytnyk, H.P. (2016), “Fundamentals of the mechanism of crisis management strategic management in the field of national security”, *Naukovo-informatsijnyj visnyk Akademii natsional'noi bezpeky*, vol.1-2 (9-10).

4. Horbulin, V.P. and Kachyns'kyj, A.B. (2010), *Stratehichne planuvannia: vyrishennia problem natsional'noi bezpeky* [Strategic planning: solving national security problems], NISD, Kyiv, Ukraine.

5. Vozzhenykov, A.V. (2008), *Global'nye vyzovy, ugrozy i opasnosti sovremennosti. Prioritety politiki obespechenija nacional'noj bezopasnosti Rossii* [Global challenges, threats and dangers of the present. Priorities of policy of ensuring national security of Russia], RAGS, Moscow, Russia.

6. Kachyns'kyj, A.B. (2004), *Bezpeka, zahrozy ta ryzyk* [Security, Threats and Risks], IPNB RNBO; NA SB, Kyiv, Ukraine.

7. Vozzhenikov, A.V., Krivel'skaja, N.V. and Makarenko, I.K. (2002), *General theory of national security* [Obshhaja teorija nacional'noj bezopasnosti], RAGS, Moscow, Russia.

8. Man'kov, V. D. (2005), *The safety of society and man in the modern world* [Bezopasnost' obshhestva i cheloveka v sovremennom mire], Politehnika, SPb, Russia.

9. Sytnyk, H.P. (2004), *Derzhavne upravlinnia natsional'noiu bezpekoiu Ukrainy (teoriia i praktyka)* [Public administration of national security of Ukraine (Theory and Practice)], NADU, Kyiv, Ukraine.

10. Kachyns'kyj, A.B. (2013), *Indykatory natsional'noi bezpeky: vyznachennia ta zastosuvannia ikh hranychnykh znachen'* [National Security Indicators: Definition and Application of their Limit Values: Monograph], NISS Kyiv, Ukraine.

11. Bodruk, O.S. (2001), *Military Security Structure: National and International Aspects* [Struktury voiennoi bezpeky: natsional'nyj ta mizhnarodnyj aspekty], NIPMB, Kyiv, Ukraine.

12. Vasyli'iev, Yu. (2015), “Classification and analysis of threats to information security in key information infrastructure systems”, *Pravove, normatyvne ta metrolohichne zabezpechennia systemy zakhystu informatsii v Ukraini*, vol. 1(29), pp. 56-61.

13. Molodets'ka, O.M., (2009), “Modern approaches to the classification of threats to the economic security of the enterprise”,

Economics, [Online], available at: [http // www.rusnauka.com/27_NNM_2009/Economics/52045.doc.htm](http://www.rusnauka.com/27_NNM_2009/Economics/52045.doc.htm) (Accessed 15 november 2017).

14. Petrushevs'ka, V., (2012), "Economic security of the state: the content and classification of threats", *Efektynist' derzhavnoho upravlinnia*, vol. 32, pp. 441-448.

15. Rudenko, O.M. (2009), "Definitions of social stability in government", *Stratehichni priorytety*, vol. 3, no. 12, pp. 101-109.

16. Oresheva, D.R. (2013), "Problems of a political transformation", *Gosudarstvo i obschestvo v sovremennoj politike*, vol. 1, pp. 223-227.

17. Bajgushkin, A.I. and Zagladin, N.V. (2011), "Factors and actors of destabilization: the experience of the past and the present", *YMJEMO RAN*, pp. 121.

18. Sytnik, H.P. (2013), "Safety of the state in the conditions of global shocks and uncertainty", *Gosudarstvo i obschestvo v sovremennoj politike. Nauchnaja kniga*, no.1, pp. 122-132.

19. Lutvak, Edward N. (2012), *Gosudarstvennyy perevorot: Prakticheskoe posobiye* [Coup. D'Etat: A Practical Handbook], Russkiy Fond Sodeystviya Obrazovaniyu i Nauke, Moscow, Russia.

20. Orel, M.G. (2017), "Identification of destabilization type's of the political system for preparation strategic decisions in the sphere of political security", *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, vol. 4 [Online], available at: [http // www.du.nayka.com.ua](http://www.du.nayka.com.ua)

21. On the Fundamentals of National Security of Ukraine: The Law of Ukraine, [Online], available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (Accessed 15 august 2017).

